

TAŞINMAZ KÜLTÜR VARLIKLARI KAPSAMINDA AYASOFYA MÜZESİ'NİN İSTANBUL KÜLTÜR TURİZMİNE KATKISI

Contribution Of The Hagia Sophia Museum To Istanbul Culture Tourism Within The Importance Of Immovable Cultural Areas

Doç. Dr. Taşkın DENİZ

Karabük Üniversitesi Turizm Fakültesi, Karabük, taskindeniz@karabuk.edu.tr

Orcid ID: 0000-0003-1293-5404

Yağmur SAVAŞKAN

Karabük Üniversitesi Turizm Fakültesi, Karabük, yagmurtlg@gmail.com

Orcid ID: 0000-0003-2464-4815

Öz

Bu çalışmanın amacı, taşınmaz kültür varlıkları kapsamında alternatif turizm türü olan kültür turizmi ve bu anlamda önemli bir destinasyon olan İstanbul şehrine ve İstanbul'da öne çıkan kültür turizmi varlığı Ayasofya Müzesi'ne vurgu yapmaktır. Çalışmada Ayasofya Müzesi tanıtılmış, kültür turizmi açısından mevcut durumuna değinilmiş, Kültür ve Turizm Bakanlığı ve Ayasofya Müzesi resmi sitesi tarafından yayınlanan ikincil kaynaklardan elde edilen verilere dayanılarak değerlendirmelerde bulunulmuştur.

Anahtar kelimeler: Kültür, Kültür Turizmi, İstanbul, Ayasofya.

Abstract

The aim of this study is to emphasize the cultural tourism, which is an alternative tourism type within the scope of immovable cultural assets, and the presence of cultural tourism, which stands out in Istanbul and the important destination of Istanbul in this sense, is the Hagia Sophia Museum. Hagia Sophia Museum was introduced in the workshop and its current situation in terms of cultural tourism was mentioned and evaluated based on the data obtained from the secondary sources published by the Ministry of Culture and Tourism and the Hagia Sophia Museum's official site.

Key words: Culture, Culture Tourism, Istanbul, Hagia Sophia.

GİRİŞ

İnsanlar ilk çağlardan günümüze dek göç, savaş, din, ticaret, merak ve sağlık gibi farklı nedenler ile seyahat etmişlerdir. Bunun yanı sıra kendi kültürleri dışındaki kültürleri tanıma arzuları da geçmişten günümüze halen insanların seyahat tercihlerinde önemli rol oynamaktadır (Özdamar, 2011: 30). Özellikle 19. Yüzyılda Antik Mısır Uygarlığı'na

yönelik merak duygusu ile beraber kültür turizmine ilgi başlamıştır. Mısır, Anadolu, Yunanistan ve İtalya önceleri aristokrat ve burjuvaların daha sonraki dönemlerde ise her sınıftan bireylerin görme ve öğrenme duygularının artmasına ve bu amaçla kültürel seyahatlerin gerçekleştirilmesine yol açmıştır (Kızılırmak ve Kurtuldu, 2005: 101).

Kültür turizmi, gelişen turist demografisi ve değişen seyahat trendleri ile turizmin hızlı gelişen çeşitlerinden biri durumundadır (Wang vd., 2006: 49). Kültür turizminin gelişim sürecinin önümüzdeki yıllarda da artarak devam edeceği, WTO'nun yapmış olduğu 2020 yılına ilişkin çalışmada da özellikle Avrupa, Ortadoğu ve Asya bölgelerinde büyüme göstereceği tahmin edilmektedir (Kızılırmak ve Kurtuldu, 2005: 103). Bunun başlıca nedeni olarak farklı kültürleri merak eden ve farklı kültürlerle ilgilenen insan sayısında artış görülmesi ve bu durumun kültür turizmi için daha fazla talebi meydana getirmesidir (Richards, 2001: 6).

Kültür turizmi potansiyeli açısından Türkiye zengin değerlere sahiptir. Ancak, birçok değere sahip olmasına rağmen Türkiye'de kültür turizminin istenilen düzeyde gelişmediği görülmektedir. Bunun en önemli nedenlerinden biri, yapılan tanıtım ve pazarlamalarda çoğunlukla deniz, kum ve güneş üçlüsüne ağırlık verilmesinden kaynaklanmaktadır (Çulha, 2008: 1828).

Kültür turizmi kapsamında kültürel değerlere sahip destinasyonlar, kültür turizmini destekleyici nitelikte ve turistik çekiciliğe sahip önemli kaynak unsurlarıdır. Bu nedenle kültürel miras olarak ifade edilen kültürel değerleri -diğer bir ifade ile taşınmaz kültür varlıklarını (arkeolojik alanlar, müze ve anıtlar, tarihi kalıntılar, meşhur binalar vb.)- kültür turizminin gelişimini ve sürdürülebilirliğini sağlamak için korumak büyük önem taşımaktadır. Bu bağlamda zengin kültürel miras unsurlarına sahip İstanbul'un kültür turizminde önde gelen destinasyonlardan biri olduğu gerçeği dikkate alınarak sahip olunan değerlerin korunması ve turizme kazandırılması, ilgililerin üstünde durması ve dikkat göstermesi gereken bir husustur. Sanat ve mimarlık tarihi bakımından önde gelen anıtlardan biri kabul edilen Ayasofya Müzesi, İstanbul kültür turizmi kapsamında en fazla ziyaret edilen müzelerin başında gelmektedir. Bu çalışmanın amacı, taşınmaz kültür varlıkları kapsamında alternatif turizm türü olan kültür turizmi ve bu anlamda önemli bir destinasyon olan İstanbul şehrine ve İstanbul'da öne çıkan kültür turizmi varlığı Ayasofya Müzesi'ne vurgu yapmaktır.

Unutulmamalıdır ki somut kültürel miras olarak belirtilen değerler bir yandan ulusal ekonomiye katma değer oluştururken diğer yandan toplumun manevi değerlerini de yansıtan kaynakları oluşturmaktadır (Russo ve Borg, 2002: 632).

KÜLTÜR VE TAŞINMAZ KÜLTÜR VARLIKLARI

Kültür kelimesinin Latince'deki 'colere' veya 'cultura' kelimelerinden kaynaklandığı ve klasik Latince 'de 'ekip-biçmek', 'bakmak' veya 'yetiştirmek' anlamını taşıdığı ileri sürülmüştür. Kültür bir toplumun yaşama tarzı olarak karakterize edilmiş olan bilgi, inanç, gelenek, örf, adet, sanat, ahlak, araç-gereç, teknik vb. maddi ve maddi olmayan unsurlardan oluşan karmaşık bir bütündür (Şimşek vd., 2011: 41). Diğer bir ifade ile kültür, maddi ve manevi kültür olarak hem somut hem de somut olmayan yönleri ile

insana ait bir üretdir (Gülcan, 2010: 101) ve hayatı kolaylaştırmaya çalışan her somut ve soyut üretim, kültürü geliştiren bir unsur olarak algılanabilir (Kırkpınar, 2006: 54). Kültür, insanlar tarafından paylaşılan ve gelecek kuşaklara aktarılan semboller sistemidir (Arslanoğlu, 2001: 245-246).

Turizm ve kültür kavramlarının yakınlaşmasına yol açan süreçler iki grupta toplanabilir. Birincisi, günlük yaşamla sosyal ve kültürel alanlar arasında yakınlaşma olması, kültürler arası sınırların kaybolması ve insanların geniş coğrafyalara olan hareketliliğinin artmasıdır. İkinci olarak, turist deneyimlerinin de kültürleşmeye başlaması ile kültürel etkileşimin artmasıdır. Kültürün, insanları turizm faaliyetlerine katılmasına teşvik eden bir unsur olması ile kültürel çekicilikler kapsamına giren ve kültürel miras ya da kültür varlıkları olarak ifade edilen obje ve olaylar kültür turizmde önemli bir değer oluşturmaktadır (Öter ve Özdoğan, 2005: 128).

Kültürün tarihi binalar ve yapılar, anıtlar ve mimari kalıntılar gibi somut varlıkları ile felsefi değerler, gelenekler, değerler, törenler ve sanat formları gibi maneviyatla ilgili somut olmayan tüm varlıkları kültür turizmi kapsamına girmektedir (Nyaupane vd., 2006: 82).

2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nda kültür varlıkları; *tarih öncesi ve tarihi devirlere ait bilim, kültür, din ve güzel sanatlarla ilgili bulunan, özgün bir değeri bulunan yer üstünde, yer altında veya su altındaki bütün taşınır ve taşınmaz varlıklar* (Resmi Gazete, 1983: 1) olarak tanımlanmaktadır. Aynı kanuna göre taşınmaz kültür varlıkları (Resmi Gazete, 1983: 3); *kaya mezarlıkları, yazılı, resimli ve kabartmalı kayalar, resimli mağaralar, höyükler, tümülüsler, ören yerleri, akropol ve nekropoller; kale, hisar, burç, sur, tarihi kışla, tabya ve istihkâmlar ile bunlarda bulunan sabit silahlar; harabeler, kervansaraylar, han, hamam ve medreseler; kümbet, türbe ve kitabeler, köprüler, su kemerleri, su yolları, sarnıç ve kuyular; tarihi yol kalıntıları, mesafe taşları, eski sınırları belirten delikli taşlar, dikili taşlar, sunaklar, tersaneler, rıhtımlar; tarihi saraylar, köşkler, evler, yalılar ve konaklar; camiler, mescitler, musallalar, namazgâhlar; çeşme ve sebiller; imarethane, darphane, şifahane, muvakkithane, simkeşhane, tekke ve zaviyeler; mezarlıklar, hazireler, arastalar, bedestenler, kapalı çarşılar, sandukalar, siteller, sinagoglar, bazilikalar, kiliseler, manastırlar; külliyele, eski anıt ve duvar kalıntıları; freskler, kabartmalar, mozaikler, peri bacaları ve benzeri taşınmazlar* şeklinde belirtilmiştir.

Kültürel varlıklar için turizm türlerini zenginleştirici bir kaynak unsur olduğunu söylemek mümkündür. Türkiye, kültür varlıkları bakımından oldukça zengin değerlere sahip olmakla beraber bu zenginliğin turizm sektöründe kullanılması hem ulusal ekonomi hem de ülke tanıtımı açısından katkı sağlayacaktır. Ayrıca turizm sayesinde, bu kültürel zenginliklerin koruma altına alınarak gelecek kuşaklara aktarılması da sağlanacaktır (Polat ve Polat, 2014: 47).

KÜLTÜR TURİZMİ

Literatürde kültür turizmi için farklı tanımlar olması ile birlikte genel anlamda kültür turizmi; turistik amaçlı ziyaretçilerin gittikleri destinasyonlardaki tarihi ve bir ulusa ait değerleri görmesi ve tatması olayıdır (Çulha, 2008: 1828). Silberberg (1995)' e göre ise kültür turizmi; bir toplumun, bölgenin, tarihsel, sanatsal, bilimsel veya yaşam tarzına

ve kültür mirasına, oranın ev sahibi toplumu dışında ilgi duyan kişilerin gerçekleştirdiği ziyaretlerdir (Rosenfeld, 2008: 1).

Kültür turizmi, kültürel ürünler, kültürel miras alanları, sanat merkezleri, tarihi müzeler ve doğal kaynaklar ile ilişkili ve turistler tarafından yoğun ilgi gösterilen bir turizm çeşididir (Marciszewska, 2005: 77). Özellikle geziye katılan insanlar kırsal yerleşim yerlerine gitmek, yerel halkın yemeklerini tatmak, halk gösterilerini izlemek, festivallere katılmak ve eski el sanatlarını görmek istemektedirler (Batman ve Oğuz, 2008: 191). Turizm ve Eğlence Eğitimi Birliği (ATLAS) tarafından Avrupa'da yapılan çalışmalar göstermiştir ki turistlerin bir kısmının bir destinasyona gitmek istemesinin temelinde, kültürel anlamda faaliyetlerde bulunma arzusu yatmaktadır (McKercher, 2002: 31).

Deniz, kum, güneş anlayışından sıkılarak yeni arayışlar içine girilmesi tüketicilerin seyahat tercihlerinde değişime ve çeşitliliğe yol açmış, bu durum alternatif turizm türlerinin ortaya çıkmasını zorunlu kılmıştır. Turistlerin farklı kültürlerle sahip toplumları ve kültürel miras varlıklarını tanıma istekleri ile seyahat etmeleri, kültür turizminin gelişmesine neden olmaktadır (Emir ve Avan, 2010: 204). Kültür turizmi, alternatif turizm türleri içerisinde hızla büyüyen türlerden birisidir (Saarinen vd., 2014: 8).

Kültür turizmini, güncel kültür turizmi ve tarihsel kültür turizmi olarak iki bölüme ayırmak mümkündür (Batman ve Oğuz, 2008: 192):

- *Güncel Kültür Turizmi*: Etkinliklerin önemli rol oynadığı bu turizm faaliyetinde etkinlikler; yöresel etkinlikler, küçük bölgesel etkinlikler, önemli bölgesel etkinlikler, ulusal ve uluslararası büyük etkinlikler olarak sınıflandırılabilir.
- *Tarihsel Kültür Turizmi*: Ulusal sınırlar içinde kalan tarihi kültür mirasının belli bir turistik organizasyon yardımıyla gösterilmesi esasına dayanan turizm faaliyetidir.

Kültür turizmi kapsamında çekicilik unsuru oluşturan kaynaklar, buldukları bölgeleri birer turizm destinasyonu haline getirirken turizm de bölge içerisinde bir pazar ortamı yaratmaktadır. Bu açıdan turizm ve kültürel miras unsurlarını oluşturan kaynaklar arasında etkileşim bulunmaktadır (Arslan, 2014: 24). Avrupa Geleneksel ve Bölgeler Kültürleri Merkezi (ECTARC) kültür turizmi çekiciliklerini aşağıdaki gibi sıralamaktadır (Richards, 1996: 23):

- Arkeolojik alanlar ve müzeler,
- Mimari dokular (tarihi kalıntılar, meşhur binalar/yapılar, anıtlar),
- Yöresel etkinlikler ve yöresel üretim (sanat, heykel, el sanatları, festival ve etkinlikler),
- Sahne sanatları (klasik, halk, çağdaş, dil ve edebiyat çalışmaları, tiyatro ve filmler),
- Tüm inanç ve milletlere ait kültürel değerler.

Herhangi bir yerin kültür turizmi alanı olarak görülebilmesi ya da seçilebilmesi için; özgün ve eşsiz bir yer, sahip olduğu çekicilik unsur(lar)u, çevre yerlere olan erişilebilirlik ve zaman-bütçe değerinin bulunması gibi unsurlar belirleyici olabilmektedir (Alshawagfih vd., 2015: 204).

Kültür turizmi açısından zengin değerlere sahip Türkiye, coğrafi konumu sebebi ile dünyanın en eski uygarlıklarına ev sahipliği yapmıştır. Anadolu olarak ifade edilen topraklar binlerce yıldır farklı kültürlerin buluşma ve kaynaşma merkezi olmuştur. Hititler, Urartular, Galatlar, Likyalılar, Lidyalılar, İyonyalılar, Helenler, Romalılar, Selçuklular, Osmanlılar ve Türkiye Cumhuriyeti bu topraklarda yaşamış ve yaşamaya devam etmektedir. Bu nedendir ki 21. Yüzyılın başlarından itibaren gelişmeye başlayan Anadolu Türk Kültür ve Sanatı da, bu zengin uygarlıkların birikimi ve mirası ile beslenerek zengin bir kültür ortaya çıkartmıştır (Kızılırmak ve Kurtuldu, 2005: 104). Tüm bu uygarlıkların kültürel kaynaklarının birikiminin önemli bir bölümünü de İstanbul oluşturmaktadır.

İSTANBUL VE TAŞINMAZ KÜLTÜR VARLIĞI OLARAK AYASOFYA MÜZESİ

İstanbul, Türkiye'nin en gelişmiş ve en fazla nüfusa sahip ilidir. Geçmişten günümüze birçok farklı medeniyete kucak açtığı ve pek çok farklı kültürü bünyesinde barındırdığı bilinmektedir. Bu nedenle İstanbul kültürel açıdan çok fazla özelliğe ve değere sahiptir. M. Ö. 7. Yüzyılda kurulan İstanbul'un kuzeyde Haliç, doğuda İstanbul Boğazı ve güneyde Marmara Denizi ile çevrili kısmı "Tarihi Yarımada" olarak ifade edilmektedir. Avrupa ve Asya'yı birbirine bağlayan stratejik bir konumda olması nedeni ile tarih boyunca bu kentte hüküm süren uygarlıklar için önemi büyük olmuştur. Doğu Roma (Bizans) ve Osmanlı gibi büyük imparatorluklara başkentlik yapmıştır (www.istanbul.gov.tr).

Tarihte İstanbul'da ilk yaşayanların Megaryalılar olduğu bilinmektedir. Megaryalılar, Sarayburnu ve Ahırkapı (Haliç çevresi) arasında küçük bir devlet kurarak etrafını surlarla çevirmiş, adına da kralları Byzas'ın adına izafen "Biyzantion (Byzans)" demişlerdir. İskender döneminde başlıca ticaret merkezlerinden biri olan İstanbul'a İskender'den sonra Bitinyalılar hâkim olmuş ve onlar da bu toprakları Roma'ya bağışlamışlardır. İlk olarak şehre "Antonia" ve daha sonra da "Nova Roma (Yeni Roma)" demişlerdir. Roma İmparatoru I. Constantinus şehri başkent yapınca adını da "Konstantinopolis" olarak değiştirmiştir. Türklerin fethinden sonra ise 'İslambol' adını almış zamanla da İstanbul olmuştur (Şenol, 2008: 184).

İstanbul'da kuzey-güney doğrultusunda uzanan ve Marmara ile Karadeniz'i birleştiren İstanbul Boğazı, kenti Asya ve Avrupa yakası olarak ikiye bölerken aynı zamanda İstanbul'a iki kıtayı birleştiren dünyadaki tek şehir olma özelliğini de vermektedir (Subaşılar, 2007: 182).

İstanbul, 1985 yılında UNESCO Dünya Miras Listesi'ne dört bölgeden oluşan 'İstanbul'un Tarihi Alanları' olarak dâhil edilmiştir. Bunlar "Sultanahmet Kentsel Arkeolojik Sit Alanı", Süleymaniye Camisi ve çevresini kapsayan "Süleymaniye Koruma Alanı", Zeyrek Camisi ve çevresini içine alan "Zeyrek Koruma Alanı" ve son olarak "İstanbul Kara Surları Koruma Alanı"dır (Yücel, 2013: 8-9).

Gerek tarihi, doğal ve arkeolojik yapısı gerekse de kültürü ile İstanbul, Marmara'da en çok ziyaret edilen ve turizm potansiyeli en fazla olan kent durumundadır. Camiler, kiliseler, hamamlar, çeşmeler, antik kalıntılar, saraylar gibi birçok kültür mirası ile

sürdürülebilir turizm potansiyeli kapsamında önemli yere sahiptir. Bu nedenle, sürdürülebilirliğin sağlanabilmesi için tarihi dokuları açısından genel anlamda ilk ve tek olan bu değerlerin büyük oranda yeniden üretilemeyen miraslar olması, onların dengeli ve dikkatli kullanımlarını gerekli kılmaktadır (Russo ve Borg, 2002: 632).

İstanbul'un kültür turizmi açısından sahip olduğu taşınmaz kültür varlıklarına ilişkin dağılımı aşağıdaki tabloda gösterilmiştir (www.kulturvarliklari.gov.tr):

Tablo 1. İstanbul İli Taşınmaz Kültür Varlıkları

İstanbul Taşınmaz Kültür Varlıkları	Sayısı
Sivil Mimarlık Örneği	25.026
Kültürel Yapılar	2308
Dinsel Yapılar	1232
Kalıntılar	691
Mezarlıklar	680
İdari Yapılar	521
Endüstriyel ve Ticari Yapılar	532
Askeri Yapılar	107
Anıt ve Abideler	74
Şehitlikler	10
Korunmaya Alınan Sokaklar	10
Toplam	31.191

Kaynak: <http://www.kulturvarliklari.gov.tr/TR,44799/illere-gore-korunmasi-gerekli-tasinmaz-kultur-varligi-i-.html> (Erişim Tarihi=26.07.2018)

Kültür ve Turizm Bakanlığı'nca yayınlanan verilere dayanarak taşınmaz kültür varlıkları açısından incelendiğinde İstanbul ilinde en fazla sivil mimari örneğinin (25.026) bulunduğunu belirtebiliriz. Kültürel yapılar (2308) ise hemen sonrasında ikinci sırada bulunmaktadır. Üçüncü sırada ise dinsel yapılar (1232) yer almaktadır.

İstanbul'un kültür turizmi değerleri içerisinde önemli bir yeri olan Ayasofya Müzesi, dünyada en çok ziyaret edilen müzelerden birisi olmaktadır. İlk kez yapıldığında "Megale Ekklesia (Büyük Kilise)" olarak adlandırılmış olan kilise, 5. Yüzyıldan itibaren "Sophia" olarak isim değişikliğine uğramıştır. Kilise bu adını Hristiyan üçlemesinin ikinci ögesi olan Theia Sophia yani

Kutsal Hikmet'ten almaktadır. 'İlahi Bilgelik Kilisesi' anlamına gelen anıtsal yapı, 6. Yüzyılda Doğu Romalı Philon tarafından dünyanın sekizinci harikası olarak adlandırılmış olmakla birlikte İstanbul'da inşa edilen en büyük Bizans Kilisesi olma özelliğini taşımaktadır. 1453 yılından sonra adı biraz değiştirilerek Ayasofya'ya dönüştürülmüş ve bu şekilde günümüze kadar gelmiştir (Erdoğan, 2012: 2).

Ayasofya Müzesi Müdürlüğü'nün verdiği bilgilere göre yapıda kullanılan sütun ve mermerler; Aspendos, Ephesos, Baalbek, Tarsus gibi Anadolu ve Suriye'deki antik şehir kalıntılarından getirilmiştir. Yapıdaki beyaz mermerler Marmara Adası'ndan, yeşil somakiler Eğriboz Adası'ndan, pembe mermerler Afyon'dan ve sarı mermerler Kuzey Afrika'dan getirilerek Ayasofya'da kullanılmıştır. Yapının iç kısmında yer alan duvar kaplamalarında tek blok halinde mermerlerin ikiye bölünerek yan yana getirilmesi ile simetrik şekiller ortaya çıkarılmıştır. Ayrıca, yapıda Efes Artemis Tapınağı'ndan getirilen sütunların neflerde, Mısır'dan getirilen 8 adet porfir sütununun ise yarım kubbeler altında kullanıldığı bilinmektedir. Yapıda 40 tanesi alt galeride ve 64 tanesi ise üst galeride olmak üzere toplam 104 adet sütun bulunmaktadır (Diker ve Deniz, 2017: 164).

Özellikle Doğu Roma İmparatorluğu döneminde imparatorların taç giyme organizasyonlarının burada gerçekleşmesi ve imparatorluğa ait en büyük dini yapı olması, Hristiyanlar için Ayasofya'yı önemli kılmıştır. Latin istilası sırasında oldukça büyük hasar alan yapı, 1261 yılında kentte hâkimiyetin sağlanması ile tadil edilmiştir. Bir çağın kapanıp yeni bir çağın başlangıcına vesile olan 1453'deki büyük fethin hemen sonrasında Ayasofya, yapılan ilaveler ile camiye çevrilmiştir. İstanbul'un fethini takip eden ilk cuma günü için sultanın iradesiyle Ayasofya'daki tasvirler, heykeller ve ikonların kaldırılıp, kible tarafına mihrap yapıldığı ve minber konulduğu, bütün hazırlıkların Cuma gününe kadar yetişmesi için mimarlarla ustaların gece gündüz çalıştıkları rivayet olunur. Bu arada üç gün zarfında bir de tahtadan minare yapılmıştır. Yapılan minber ve mihrap zamanımıza ulaşmamıştır. Ayasofya 916 yıl boyunca kilise işlevi gördükten sonra, İstanbul'un fethi ile camiye çevrilmiştir. 15. ve 16. yüzyılda minber, mihrap ve ahşap korkuluklar inşa edilmiştir. Minareler, çeşmeler ve mezarlar ise daha sonra eklenmiştir. Ayasofya, 482 yıl boyunca cami olarak kullanılmıştır. 1935 yılında, Atatürk'ün isteği ve Bakanlar Kurulu kararı ile de Ayasofya müzeye dönüştürülmüştür. (Öztürk, 2003:142).

Turizm açısından önemli bir potansiyele sahip Ayasofya Müzesi'nin 2007-2017 yıllarını kapsayan 11 yıllık ziyaretçi sayıları aşağıdaki gibidir (www.ayasofyamuzesi.gov.tr):

Tablo 2. Ayasofya Ziyaretçi Sayıları (2007-2017)

Yıl	Ziyaretçi Sayısı	Yıl	Ziyaretçi Sayısı
2007	2.226.159	2013	3.326.591
2008	2.236.966	2014	3.574.043
2009	2.244.956	2015	3.425.236
2010	2.952.768	2016	1.436.577
2011	3.248.307	2017	1.892.250
2012	3.353.199		

Kaynak: <http://ayasofyamuzesi.gov.tr/tr/content/istatistikler> (Erişim Tarihi=06.08.2018)

Tablo 2 göz önüne alındığında; 2007-2012 yıllarını kapsayan 6 yıllık sürede ziyaretçi sayısının sürekli artış gösterdiği, ziyaretçi sayısının 2.2 milyondan aşağıya düşmediği, toplamda 16.2 milyona ulaştığı ve ortalama 2.7 milyon ziyaretçiye ev sahipliği yaptığı ortaya çıkmaktadır. 2013 yılında ziyaretçi sayısı azalma göstermekle beraber 2013, 2014

ve 2015 yıllarında ziyaretçi sayısında artış ve azalış olarak dalgalanmalar yaşandığı, ortalama 3.4 milyon düzeyinde gerçekleştiği görülmektedir.

Son iki yıla (2016, 2017) bakıldığında ziyaretçi sayılarında önceki yıllara göre önemli miktarda düşüş yaşandığı göze çarpmaktadır. 2016 yılı azalmanın en fazla olduğu yıldır. Bunun nedenleri arasında Kasım 2015'te Rus savaş uçağının düşürülmesi, Türkiye'ye en fazla turist geldiği ülkelerden biri olan Rusya'dan gelen turist sayısında azalmanın gerçekleşmesi, 15 Temmuz süreci, genel anlamda ziyaretçilerde uyanan güvenlik sorunu algısı, uluslararası düzeyde Türkiye'ye yönelik oluşturulan algı operasyonları yer almaktadır. Benzer şekilde önceki yıllara nazaran 2017 yılında da düşüş (2016 yılına göre kısmen artış) yaşanmıştır. Bu durumun en önemli sebebi olarak İstanbul'daki Reina Gece Kulübü'nün yeni yıla girildiği sıralarda Ocak 2017'de terör saldırısına maruz kalması ve yabancı turistlerin de hayatlarını kaybetmesi, söz konusu olaya ilişkin oluşturulan olumsuz algı operasyonlarının olduğu söylenebilir.

Türkiye'de yaşanan siyasi olayların dışında sosyo-ekonomik dalgalanmalar da hem yurtdışındaki hem de yurtiçindeki turistlerin hareketliliğini etkileyebilmektedir. Terör olaylarının özellikle yurtdışından gelen turistleri korku ve endişeye düşürmesi nedeni ile turizm tercihlerini etkileyebileceği gibi, siyasi olayların ve dış politikada yaşanan bazı gerilim ve olayların da insanların düşünce ve kararlarında olumsuz etki oluşturması ve Türkiye'ye karşı olumsuz tutum göstermelerine neden olabilmektedir. Ülke içerisinde de yaşanan sosyo-ekonomik krizler ve dalgalanmalar bireylerin alım gücünü ve turizm etkinliklerine ayıracakları bütçeleri de etkilemektedir. Bu durum, yukarıdaki tablodan da görüldüğü gibi turizmi olumsuz olarak etkilemektedir. Önceki yıllara nazaran özellikle 2016 yılında önemli sayıda bir düşüş yaşanmıştır. 2016'yı hemen bir önceki yıla kıyaslırsak yaklaşık yarı yarıya bir düşüş yaşanmıştır. 2017 yılında ise bir önceki yıla göre artış yaşansa da yaklaşık % 31.72 gibi bir oranla yaşanmış çok önemli bir oranda olmamıştır.

Tablo 3 ve Tablo 4'te 2016 ve 2017 yıllarında Türkiye'de en fazla ziyaret edilen 10 müze ve 10 ören yerine bakıldığında Ayasofya'nın her iki dönemde de sıralamada ilk üç içerisinde yer aldığı görülmektedir (www.kulturvaliklari.gov.tr).

Tablo 3. 2016 Yılında En Fazla Ziyaret Edilen İlk 10 Müze ve Ören Yeri Ziyaretçi Sayısı

	Müze ve Ören yeri Adı	Ziyaretçi Sayısı
1	Konya Mevlana Müzesi	2.429.573
2	İstanbul Topkapı Sarayı Müzesi	1.463.562
3	İstanbul Ayasofya Müzesi	1.436.577
4	Denizli Hierapolis (Pamukkale) Örenyeri	974.508
5	İzmir Efes Örenyeri	899.021
6	Nevşehir Göreme Örenyeri	509.131
7	Aksaray İhlara Vadisi Örenyeri	385.904
8	Nevşehir Hacıbektaş Müzesi	306.292
9	İstanbul Topkapı Sarayı – Harem Bölümü	291.870
10	Nevşehir Derinkuyu Yeraltı Şehri	285.645

Kaynak: <http://www.kulturvarliklari.gov.tr/TR,180800/2016-yili-muze-istatistikleri.html> (Erişim Tarihi=06.08.2018)

Tablo 4. 2017 Yılında En Fazla Ziyaret Edilen İlk 10 Müze ve Ören Yeri Ziyaretçi Sayısı

	Müze ve Örenyeri Adı	Ziyaretçi Sayısı
1	Konya Mevlana Müzesi	2.480.433
2	İstanbul Topkapı Sarayı Müzesi	1.932.726
3	İstanbul Ayasofya Müzesi	1.892.250
4	Denizli Hierapolis (Pamukkale) Örenyeri	1.494.893
5	İzmir Efes Örenyeri	996.800
6	Nevşehir Göreme Örenyeri	682.785
7	Nevşehir Hacıbektaş Müzesi	498.880
8	Aksaray İhlara Vadisi Örenyeri	386.590
9	Ankara Cumhuriyet Müzesi	360.879
10	İstanbul Topkapı Sarayı – Harem Dairesi	353.285

Kaynak: <http://www.kulturvarliklari.gov.tr/TR,43336/muze-istatistikleri.html> (Erişim Tarihi=06.08.2018)

2017 yılından itibaren yavaş yavaş toparlanmaya başlayan turizm sektöründe öncelikle turizm politikalarında iyileştirmeler ve teşviklerle, ilgili bakanlık ve kurum ve kuruluşların çalışmaları ile beraber önümüzdeki süreçte daha da olumlu gelişmeler sağlanacağı düşünülmektedir. Ayrıca turizm sektöründe çalışanların eğitilmesi ve turizmde kalifiyeli istihdamın daha da artması, turizmin gelişmesine katkı sağlayacaktır. Turizmin ilerleyen süreçlerde gelişimini devam ettirmesi, İstanbul'da da kültür turizminin önceki dönemler gibi tekrar artış göstermesine olanak verecektir.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Ekonomik gelişmede önemli bir rol oynayan (Osborne ve Kovacks, 2008: 927) ve alternatif turizm çeşitlerinden biri olan kültür turizmi, gelir sağlayıcı etkisinin yanında kültürel değerlerin korunması açısından da üzerinde durulan bir turizm şeklidir (Uygur ve Baykan, 2007: 33). Bu tür seyahatler; manzaralar, görsel ve sahne sanatları, yaşam tarzları, değerler, gelenekler gibi unsurları kapsayan kültürel ortamları deneyimlemeye odaklıdır (Rosenfeld, 2008:1).

Kültür turizminin destinasyon üzerindeki sosyo-ekonomik yaşamı üzerindeki etkileri şu şekilde sıralanabilir (Batman ve Oğuz, 2008: 192-193):

- Ülkelerin ortak miraslarını öğrenmede toplumlara fırsat sağlar,
- Bölgenin kültürel değerini tanıtarak bölgeye dışarıdan gelen turistleri etkiler,
- Uluslararası işbirliğinin ortaya çıkmasına etken olabilir,
- Bölgede kültürel yapıyı geliştirmeye katkı sağlar,
- Ekonomik faaliyetleri kısıtlı olan bölgelerde gelir ve istihdam oluşmasına olanak tanır,
- Turizm sezonunun uzamasına ve turizmin coğrafi anlamda genişlemesine yardımcı olur,
- Doğal çevrenin ve kültürel değerlerin korunması için ilgililerin ve bireylerin dikkatini çeker ve harekete geçirir.

Tarih boyunca Anadolu'nun birçok farklı kültürden topluma ev sahipliği yapması, bu ülke topraklarında zengin kültürel kaynakların varlığını sağlamıştır. Bu topraklarda yaşam göstermiş her bir toplum kendine ait özellikleri ile mimari, dini ve yaşam tarzı gibi çeşitli birçok kültürel değerlerini miras olarak bırakmıştır. Özellikle İstanbul'un da bu ülke sınırlarında Bizans ve Osmanlı gibi önemli devletlere ev sahipliği yapması nedeni ile o dönemlerden kalan birçok eserin ve değerlerin bu topraklarda kalmasına vesile olmuştur. Ayasofya da bu değerlerden birisi olmaktadır. Özellikle İstanbul'a gelen yerli ve yabancı turistlerin en fazla ziyaret ettikleri yerlerin başında gelen Ayasofya hem İstanbul turizmine hem de Türkiye'nin turizmine katkılar sağlamaktadır.

İnsanların eğitim düzeylerinin yükselmeye başlaması ve ekonomik durumlarında yaşanan iyileşmeler, insanları daha bilinçli tüketiciler haline getirmeye başlamıştır. İnsanlarda buldukları ortam dışında farklı yerleri görme ve kültürleri tanıma ve merak etme isteği uyandırmıştır. Tatil yeri seçiminde kültürel varlıkların önemi giderek artmaktadır bu nedenle de kültür turizmi, turizme ivme kazandırarak öne çıkan turizm türlerinden birisi olarak görülmektedir. Bu kapsamda Türkiye'nin sahip olduğu kültürel zenginlikleri etkin biçimde kullanmak ve korumayı başarmak hem ekonomik fayda hem de bu zenginliklerin gelecek kuşaklara aktarılmasını sağlayacaktır. Ayrıca bu zenginlikleri etkin kullanmak ve korumak atalardan kalan mirasa saygı açısından da dikkat edilmesi gereken bir husustur.

Ayasofya Müzesi barındırdığı kültürel değerler açısından Türkiye'nin önemli müzelerinden birisidir. Ayrıca, ülke genelinde son yıllarda düşüş yaşandığı görülse de Ayasofya'nın en çok ziyaretçi çeken üç müze içerisinde olması, Ayasofya'nın önde gelen kültürel bir çekicilik unsuru olduğunu göstermektedir.

KAYNAKÇA

- Alshawagfih, K. F. A., Alananzeh, O. A. ve Jawabreh O. A. A. (2015). The Foundations Of Selecting Cultural Tourism Product In Jordan. *European Scientific Journal*, 11(29), 198-217.
- Arslan, A. (2014). İstanbul Arkeoloji Müzeleri'nin Turizmdeki Yeri Üzerinde Bir Değerlendirme, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7(29), 23-29.
- Arslanoğlu, İ (2001). Kültür ve Medeniyet Kavramları, *Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 15, 243-255.
- Batman, O. ve Oğuz, S. Ç. (2008), *Kültür Turizmi*. Hacıoğlu, N ve Avcıokurt, C. Ed., s: 189-208. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Çulha, O. (2008). Kültür Turizmi Kapsamında Destekleyici Turistik Ürün Olarak Deve Güreşi Festivalleri Üzerinde Bir Alan Çalışması, *Journal Of Yaşar University*, 3(12), 1827-1852.
- Diker, O. ve Deniz, T., (2017), Coğrafya ve Tarih Perspektifinden Somut Kültürel Miras ve Türkiye, Ankara, Pegem A, 164.
- Emir, O. ve Avan, A. (2010). Yabancı Turistlerin Satın Alma Karar Sürecinde Kültürel Varlıkların Etkisi: Konya Örneği, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 24, 203-219.
- Erdoğan, E. G. (2012). Bizans Dönemi'nde Ayasofya, Tarihçesi ve Mimari Özellikleri Hakkında Genel Bilgiler. *İstanbul Sosyal Bilimler Dergisi*, 1, 1-7.
- Gülcan, B. (2010). Türkiye'de Kültür Turizminin Ürün Yapısı ve Somut Kültür Varlıklarına Dayalı Ürün Farklılaştırma İhtiyacı, *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 2(1), 99-120.

- Kırkpınar, L. (2006). Türk Devrimi'nin Kültür Kuramı Açısından Bir Değerlendirmesi, *Çağdaş Türkiye Araştırmaları Dergisi*, 5(13), 51-58.
- Kızılırmak, İ. ve Kurtuldu, H. (2005). Kültürel Turizmin Önemi Ve Tüketici Tercihlerinin Belirlenmesine Yönelik Bir Çalışma. *Ticaret Ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1, 100-120.
- Marciszewska, B. (2005). *Cultural Tourism And Socioeconomic Development In Poland*; In: M. Smith, and M. Robinson (Eds.), *Cultural Tourism In A Changing World Politics, Participation And (Re)presentation*, (p. 71-85), İngiltere: Channel View Publication.
- McKercher, B. (2002). Towards A Classification Of Cultural Tourists. *International Journal Of Tourism Research*, 4, 29-38.
- Nyaupane, G. P., White, D. D. ve Budruk, M. (2006). Motive-Based Tourist Market Segmentation: An Application To Native American Cultural Heritage Sites In Arizona, USA, *Journal Of Heritage Tourism*, 1(2), 81-99.
- Osborne, B. S. ve Kovacks, J. F. (2008). Cultural Tourism: Seeking Authenticity, Escaping Into Fantasy, Or Experiencing Reality. *Choice (Chicago, Ill.)*, 45(6), 927-937.
- Özdamar, M. (2011), Şanlıurfa'da Kültür Turizmi: Şanlıurfa'ya Kültür Turizmi Kapsamında Seyahat Acentaları İle Gelen Yerli Turistlerin Profilini Ve Anlık Satın Alma Davranışlarını Belirlemeye Yönelik Bir Araştırma, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mersin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.
- Öztürk, S., (2003), "İstanbul'un Fethinden Sonra Ayasofya Kilisesinin Camiye Çevrilişi", *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Sayı 14, 133-142.
- Polat, S. ve Polat, S. A. (2014). Taşınmaz Kültür Varlıklarının Kültür Turizmi Açısından Önemi: Topkapı Sarayı Müzesi Örneği, *Turizm ve Araştırma Dergisi*, 3(1), 45-61.
- Resmi Gazete (1983). Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu. Kanun No: 2863. Sayı: 18113.
- Richards, G. (1996). *Cultural Tourism In Europe*, Wallingford: CAB International.
- Richards, G. (2001). *The Development Of Cultural Tourism In Europe*; In: G. Richards (Eds.), *Cultural Attractions And European Tourism*. (p. 3-29), UK: CAB International.
- Rosenfeld, R. A. (2008). Cultural And Heritage Tourism. *Municipal Economic Tool Kit*, 1-14.
- Russo, A. P. ve Borg, J. V. D. (2002). Planning Considerations For Cultural Tourism: A Case Study Of Four European Cities. *Tourism Management*, 23, 631-637.
- Saarinen, J., Moswete, N. ve Monare, M. J. (2014). Cultural Tourism: New Opportunities For Diversifying The Tourism Industry In Botswana, *Bulletin Of Geography. Socio-Economic Series*, 26, 7-18.
- Subaşılar, B. (2007). Turizm Tanıtımında Kültür Turizminin Yeri İstanbul Üzerinde Bir Uygulama, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Şenol, F. (2008). *Turizm Coğrafyası Yöresel Turizm Kaynaklarımız ve Dünya Harikaları*, Ankara: Detay Yayıncılık.
- Şimşek, M. Ş., Akgemci, T. ve Çelik, A. (2011). *Davranış Bilimlerine Giriş ve Örgütlerde Davranış* (7. Baskı). Ankara: Gazi Kitabevi.
- Uygur, S. M. ve Baykan, E. (2007). Kültür Turizmi Ve Turizmin Kültürel Varlıklar Üzerindeki Etkileri, *Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2, 30-49.

Wang, S., Fu, Y. Y., Cecil, A. K. ve Avgoustis, S. H. (2006). *Residents' Perceptions Of Cultural Tourism And Quality Of Life - A Longitudinal Approach*; In: C. Webster (Eds.), *Tourism Today The Journal Of The College Of Tourism And Hotel Management*. (p.47-61), Kıbrıs: Larnaka Road Aglangia.

Yücel, Y. (2013). İstanbul Tarihi Yarımada'da Kültür Turizmi Stratejileri: Aktörler, Yeni Yaklaşımlar, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Bilgi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

İnternet Kaynakçası

<http://ayasofyamuzesi.gov.tr/tr/content/istatistikler>

[Erişim Tarihi: 06.08.2018].

<http://www.istanbul.gov.tr/Files/ebulten/2016-8/iceriktarih.html>

[Erişim Tarihi: 26.07.2018].

<http://www.kulturvarliklari.gov.tr/TR,180800/2016-yili-muze-istatistikleri.html>

[Erişim Tarihi: 06.08.2018].

<http://www.kulturvarliklari.gov.tr/TR,43336/muze-istatistikleri.html>

[Erişim Tarihi: 06.08.2018].

<http://www.kulturvarliklari.gov.tr/TR,44799/illere-gore-korunmasi-gerekli-tasinmaz-kultur-varligi-i.html>

[Erişim Tarihi: 26.07.2018].